

Hámori Antal

Bevezetés a fogyasztók etikai és jogi védelmébe*

*„Ne legyetek igazságtalanok... a hossz mérték, a súly mérték és az űr mérték használatában.
Legyen hiteles a mérleged, hiteles a súlyod, hiteles a mértéked, hiteles a vékad. ...”
(Lev 19,35-36)¹*

A fogyasztóvédelem jelentősége és aktualitása

A fogyasztók védelme, fokozott oltalma ma különösen aktuális, mindenkit érintő, rendkívül komplex, szerteágazó és hatalmas, az utóbbi néhány évben is rengeteg új jogszabályt hozva gyakran módosításra kerülő joganyagot magában foglaló, igen jelentős téma, amelynek jogirodalma is óriási méretekre duzzadt.

A fogyasztókat védő rendelkezések, a kereskedők visszaélései elleni szabályok az ókori és a középkori, feudális jogrendszerekben is megjelentek, különösen a vásári kereskedelemre és az iparosok tevékenységére vonatkozóan (pl. igazságos, tisztességes ártól, jó minőségtől való eltérés, csalás, üzso-rakölcsön tilalma).²

A szabad versenyes kapitalista társadalmak sajátosságaival csak az 1960-70-es évekre sikerült jelentősebb áttörést elérni a fogyasztók érdekeinek védelme szempontjából. Az Amerikai Egyesült Államok és Kanada mellett főként a nyugat-európai és a skandináv államokban fogadtak el fogyasztóvédelmi célzatú jogszabályokat.³ A kommunista, illetve szocialista országokban ez a fejlődés az 1990-es évekig jellemzően váratott magára (viszonylagos kivételnek számít Magyarország). A fogyasztóvédelmi jog mint önálló jogterület a 20. század második felében, annak vége felé jött létre.

A jogterület fejlődésével és hazánk európai uniós integrációjával, különösen az 1990-es évek második felétől a fogyasztók védelme Magyarországon is egyre nagyobb hangsúlyt kapott. Ez a fejlődés azonban egyrészt nem mindig töretlen, másrészt pedig a gyakorlatban, az önkéntes jogkövetés, a tisztesség (jó erkölcs) szempontjából továbbra is igen súlyos problémákkal találkozunk. Erre való figyelemmel kiemelten hangsúlyozandó a helyes, emberközpontú – azaz nem anyagi, fogyasztási, hanem a személy kiteljesedését, tökéletesedését szolgáló – szemléletformálás szükségessége, amely végső soron minden ember igaz javára, boldogságára irányul – legyen szó jogosultról, azon belül fogyasztóról, vagy kötelezettől (pl. forgalmazóról, gyártóról).

Lábady Tamás volt alkotmánybíró 2007-ben a következőképpen fogalmazott: „Még ha több ezer éves – *ótestamentumi* – ösöket is keres, valójában csak a múlt század 60-as éveiben tűnt fel »szivárványként« az állami politika és a jog horizontján egy újfajta jogintézményi »fenomén«: az ún. *fogyasztóvédelem*. Megjelenése igen hamar valóságos társadalmi »robbanást« okozott. Méreteire jellemző, hogy nézeteivel és szabályaival igen hamar megtöltötte a szakkönyvtárakat, betört a jogba, a bírósági és közigazgatási jogalkalmazásba, benyomult a gazdaságba, a piacra, a nemzetközi kapcsos-

* Lektorálta dr. jur. Drábik László ny. minisztériumi szakmai főtanácsadó.

latokba és nem utolsó sorban a politikába. Túlzás nélkül állítható, hogy forrongásba, lázba hozta a politikai, szociológiai és jogi közgondolkodást.”

„Az USA-ban feltámadt és előbb az Államokon, majd Kanadán, aztán – némi késéssel – Európán is végigsöprő »tornádó« keletkezésének közvetlen oka az árutömegtermelés ezideig még soha nem tapasztalt hallatlan méretű felfutása és ennek folytán a fogyasztói struktúra alapvető megváltozása, amellyel szemben a »puritán« árukereskedelemre szabott »szolid« klasszikus jogintézményi-modell fenntartása a nagyüzemi tömegtermeléssel szemben a társadalom tagjai javára szóló *védelmi funkció* betöltésére már tehetetlennek bizonyult. Az idős *Buddenbrook* patríciusi intelme fiához és örököséhez, hogy: »*Fiam, kedvvel foglalkozz az üzletekkel nappal, de csak olyanokat kössél, hogy éjszaka nyugodtan alhassunk.*«, amely az elődök korában a kereskedői-fogyasztói jogviszonyoknak nemcsak morális-etikai normája, de a *jogvédelem* szférájában is többé-kevésbé biztonságot nyújtó princípiuma volt, az erőszakos marketing-módszerek, a manipuláció és az agresszív reklámok által szuverén és autonóm döntését elvesztett fogyasztói társadalom oltalmazására egycsapásra hasznavetlenné vált. Így lett a *fogyasztóvédelem* a 20. század utolsó évtizedei és jelen századunk jogi kultúrájának talán legjellegzetesebb *szimbóluma*, amelyet a század »*fausti embere*« épített fel, aki úgy tudja, hogy sosem jöhet el a pillanat, amelynek azt mondhatná, hogy: *maradj!*”⁴

2014 végén pedig így folytatta a kiváló tudós: „A fogyasztóvédelem kutatója alighanem nehezen szabadul a gondolattól, hogy az USA elnöke, John Fitzgerald Kennedy ellen elkövetett szörnyű merénylet eszmei kitermelői a globális társadalom multinacionális cégeinek oligarchái voltak, mert Kennedy az ő elnöki tekintélyével az állami politika szintjén harcot indított a hirtelen feltörő és minden képzeletet felülmúló árubőség kulcsszava, az »eldobhatóság« ellen. Ebben a félelmetes világban már nemcsak az egyszerhasználatos fecskendők váltak eldobhatóvá, hanem a minden szükségletet kielégítő alighasznált árucikkek, aztán a dolgok után a személyek, a gyermekek és a házas-társ is. A társadalmat pedig, melyet fogyasztói társadalomnak kezdtek nevezni, egy újfajta »rendiség illata« lengte körül. Az »alacsonyabb rendbe« tartozók immunrendszere ugyanakkor gyengének bizonyult az eredményes küzdelemhez, így a »gyengébb fél« segítségére sietett az állam, hogy a maga fegyvereivel törekedjen kiegyenlíteni a kiegyenlíthetlent.”⁵

A fogyasztóvédelmi jog komplexitása

A fogyasztók védelme érdekében – a jogon kívüli feltételek megfelelő megteremtése mellett, miként a társadalmi viszonyok is összetettek – a fokozott jogi biztosítékok komplex megközelítésű kiépítése szükséges. Ebben jó néhány jogágnak – élén az alkotmányjognak – kell sajátos eszközeivel és módszereivel közreműködnie.

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) M) cikkének (2) bekezdése tartalmazza, hogy: „Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.” – az indokolás szerint ezzel a versenynek a közjó általi ésszerű korlátozását rögzíti. Hangsúlyozandó, hogy az államnak a verseny tisztasága mellett a fogyasztók jogait is biztosítania kell, mivel lehet, hogy azok a tisztességes verseny mellett is sérülnek.⁶

Számos polgári jogi jogintézmény és rendelkezés szolgál fogyasztói érdekeket, amint az például az érvénytelenség, a közérdekű kereset, a kellékszavatosság, a termékszavatosság, a jótállás, a letéti

szerveződések, a termékfelelősség szabályozása körében, a fogyasztó hátrányára való eltérés kizárása, a bizonyítási teher megfordítása, a hosszabb határidő, a kedvezőbb teljesítési hely és az elállási jog biztosítása, a fogyasztó számára kedvezőbb értelmezés elfogadásának, a semmisségnek, a semmisségre való hivatkozásnak csak a fogyasztó érdekében történő lehetőségének a kimondása által látható; a jó néhány szerződéstípusra vonatkozó sajátos előírások (pl. a közüzemi szerződések, az utazási szerződés, a szállás időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre vonatkozó szerződések, a fogyasztói hitelszerződések, a hálózati szerződések), továbbá az üzleti életben kívül kötött szerződés, a távollévők között kötött szerződés, a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződések, az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások igénybevétele iránuló szerződések, illetőleg a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés keretében eladott dolgokra vonatkozó szavatossági és jótállási igények intézésének szabályozása ugyancsak a fogyasztói pozíció erősítését szolgálják.⁷

A verseny- és reklámjog területén különösen a fogyasztók korrekt és teljes tájékoztatáshoz fűződő érdekeit, továbbá bizonyos (agresszív) üzleti módszerek elleni védelmét szolgáló előírások, a tisztességtelen (megtévesztő) versenycelemek és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélések tilalmát rögzítő szabályok megfogalmazása kívánatos.⁸

Az igazgatási jogi normák több vonatkozásban alkalmasak a fogyasztói érdekek oltalmazására (vö. hatósági ellenőrzés szabályozása); például közegészségügyi, műszaki, biztonsági, minőségkövetelményi előírások sokasága irányul arra, hogy a fogyasztóknak felkínált termékek megfelelő használati értékkel bírnak, és mentesek legyenek káros mellékhatásoktól; s különböző rendelkezések biztosítják a fogyasztók kellő informáltságát is.⁹

Eljárási szabályok megalkotása segítséget nyújthat a fogyasztóknak jogaik gyors, hatékony, egyszerű és költségkímélő érvényesítéséhez (vö. pl. békéltető testület, ügyfélszolgálat, fogyasztóvédelmi rezsipont működtetése, fogyasztóvédelmi referens alkalmazása, a fogyasztóvédelmi hatóság, a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó civil és más szervezetek, az ügyész közérdekű keresetindítási joga, a fogyasztók számára kedvező joghatóság, illetékesség biztosítása).

A fogyasztói érdekek legkirívóbb megsértését a szabálysértési jog, illetőleg – ultima ratióként – a büntetőjog szankcionálja (pl. versenytárs utánzása, árdrágítás, árak megállapításának, közlésének és feltüntetésének elmulasztása, minőség tanúsítási kötelezettség megszegése, megfelelőségi jelölés jogosulatlan használata, rossz minőségű termék forgalomba hozatala, vásárlók megkárosítása, élelmiszer engedély nélküli előállítás, forgalomba hozatala, ártalmas közfogyasztási cikkel visszaélés, megfelelőség hamis tanúsítása, fogyasztók megtévesztése).¹⁰

A fogyasztóvédelmi jog és politika eszközeinek komplex megközelítésű kiépítése, folyamatos bővülése (fejlődése) az Európai Unió¹¹ gyakorlatában különösen is megfigyelhető. Az Európai Uniót létrehozó Maastrichti Szerződés pedig megteremtette az önálló fogyasztóvédelmi politika alapját,¹² amelyet az Amszterdami Szerződés megerősített és továbbfejlesztett.¹³

Hazánk európai uniós integrációja és a fogyasztóvédelmi oktatás

Magyarország európai uniós integrációja vonatkozásában egyik alapvető előfeltételként említendő meg a jogközelítési kötelezettség (Európai Megállapodás 68. cikke), amely természetesen a fogyasztóvédelem területén is fennállt (1995. évi Cannes-i Fehér Könyv mellékletének 23. fejezete).¹⁴

Az Európai Gazdasági Közösség az 1970-es évektől kezdve számos fogyasztóvédelemmel foglalkozó soft law intézkedést fogadott el. Az EGK fogyasztóvédelmi és tájékoztatási politikájának előzetes programjáról szóló 1975. április 14-i tanácsi határozat – bár határozat lévén kötelező erővel nem bír – az első közösségi intézkedés volt a fogyasztói jogok és fogyasztóvédelem területén. A határozat felsorolta a fogyasztói jogokat, így az oktatáshoz való jogot is.

A Magyar Köztársaság Országgyűlése a jogközelítési kötelezettség-teljesítés egyik jelentős eredményeként megalkotta a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvényt, amely 17. §-ában – új elemként –, a jelenleg hatályos szöveg szerint kimondja: „(1) A fogyasztóval iskolai és iskolán kívüli oktatás keretében meg kell ismertetni az igényei érvényesítéséhez szükséges jogszabályokat. (2) A fogyasztóvédelmi oktatás elsősorban állami feladat. (3) Az iskolai fogyasztóvédelmi oktatás a Nemzeti Alaptanterv részét képezi. A Nemzeti Alaptanterv fogyasztóvédelemmel kapcsolatos követelményeinek a Kormány részére történő benyújtása előtt be kell szerezni a fogyasztói érdekek országos képviselőit ellátó egyesületek véleményét is. (4) A Nemzeti Alaptanterv elvei és követelményei szerint a fogyasztóvédelemért felelős miniszter közreműködik a közoktatás intézményei számára készülő fogyasztóvédelmi tantervi követelmények meghatározásában. (5) Az állam a fogyasztóvédelmi oktatással kapcsolatos feladatait az oktatási intézményekkel, a fogyasztóvédelmi hatósággal és a fogyasztói érdekek képviselőit ellátó egyesületekkel együttműködve látja el.”

A fogyasztóvédelmi politika koncepciójáról szóló 1036/1999. (IV. 21.) Korm. határozat az 1999-2002. közötti időszak középtávú fogyasztóvédelmi politika céljai között – az információhoz jutás biztosítása érdekében – megemlíti a fogyasztói oktatás kiteljesedését, megszervezését; a prioritások között pedig rögzítve van, hogy a fogyasztók fogyasztóvédelmi oktatásának a célok figyelembevételével az eddigieknél nagyobb súlyt kell adni az alsó- és középfokú oktatásban, valamint a felsőoktatásban. A kormányhatározat a fogyasztóvédelmi politikai célok érdekében végrehajtandó feladatok között – az oktatási miniszter felelősségi körében – szerepelteti: a fogyasztói oktatás szervezése, kiteljesedése érdekében a) a fogyasztói jogok oktatását a Nemzeti Alaptantervbe, illetve az abból készülő kerettantervekbe, valamint a pedagógusképzés, illetve -továbbképzés tananyagaiba be kell építeni; a felsőoktatási intézményekben pedig ajánlással kell kezdeményezni a fogyasztóvédelmi oktatás beindítását (határidő: 2000. szeptember 1.); b) az alsó- és középfokú, valamint a felsőfokú oktatásban a fogyasztóvédelmi oktatás megszervezésére, tananyagok készítésére és az oktatók képzésére programot kell készíteni (határidő: 1999. december 31.).

A II. középtávú, 2003-2006-ig szóló fogyasztóvédelmi politikáról szóló 1012/2003. (II. 25.) Korm. határozat 1. pontja szerint a II. középtávú fogyasztóvédelmi politika megvalósítását szolgáló, a határozat mellékletét képező feladatterv végrehajtása során kiemelt figyelmet kell fordítani a fogyasztóvédelmi oktatás EU konform továbbfejlesztésére is. A feladattervben – egyebek mellett – szerepel, hogy a felsőoktatásban gondoskodni kell a képesítési követelmények átdolgozásakor a szakcsoportoknak megfelelő fogyasztóvédelmi ismeretek képzési programba illesztéséről, valamint a fogyasztóvédelem témakörében szakirányú továbbképzési kurzusok intézményi meghirdetéséről; a megfelelő színvonalú oktatás érdekében az egyes képzési irányoknak megfelelő tananyagok elkészítéséről és kiadásáról kell gondoskodni, amelyhez a pénzügyi feltételeket is meg kell teremteni.

A III. középtávú fogyasztóvédelmi politika megvalósítására irányuló, 2007-2010 közötti időszakra szóló cselekvési program végrehajtásához szükséges kormányzati intézkedésekről szóló 1033/2007. (V. 23.) Korm. határozat II. pontjának 7. alpontjában foglaltak értelmében a Nemzeti Alaptanterv felülvizsgálata során a fogyasztóvédelmi ismereteket specialitásuknak megfelelően az egyes műveltségi területekbe be kell építeni; támogatni kell az alap- és középfokú intézmények pedagógusai fogyasztóvédelmi tárgyú továbbképzését, a fogyasztóvédelmi szakirányú továbbképzés tananyagának kidolgozását és a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság általi elfogadtatását; az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek felülvizsgálata során figyelembe kell venni az adott szakmához kapcsolódó fogyasztóvédelmi ismereteket.

Magyarország IV. középtávú fogyasztóvédelmi politikájának megvalósítására irányuló, 2014-ig szóló feladatterv végrehajtásához szükséges kormányzati intézkedésekről szóló 1011/2012. (I. 23.) Korm. határozat 1.6. alpontja tartalmazza, hogy: „A tudatos fogyasztóvá válás elősegítése a gyermekkorúak, a tanköteles korúak körében kiemelt feladat. Ennek érdekében szükséges a fogyasztóvédelmi ismeretek oktatása gyakorlati tapasztalatainak megvizsgálása.”

A négy kormányhatározatban foglaltak szerint tehát a végrehajtó hatalom hangsúlyt helyez a fogyasztóvédelmi ismeretek oktatására, amelyet jó néhány felsőoktatási intézmény is tovább erősített – segítő példaként a leendő szakemberek szemléletének fogyasztóközpontú, fogyasztóbarát alakítását. Ma már több egyetemen, főiskolán önálló tantárgyként is oktatják a fogyasztóvédelmi jogi ismereteket.¹⁵ Ezt az oktatási és nevelési tevékenységet kívántuk szolgálni a 2003-ban megjelent – a vendéglátás fogyasztóvédelmi jogi szabályozását rendszerbe foglaló – könyvünkkel,¹⁶ amely mint téma-specifikus mű különösen a vendéglátó és szálloda, valamint az idegenforgalmi és szálloda szakos főiskolai Hallgatók, illetőleg a szakmai érdeklődők számára készült, továbbá a 2007-ben és a 2015-ben kiadott, a fogyasztóvédelmi jog alapjait tárgyaló kötetünkkel.¹⁷

Jelen kiadványunk előzménye két – 2014-ben, a Budapesti Gazdasági Főiskolán rendezett – szimpózium: az első a gazdaság, az erkölcs és a jog kapcsolatát, a második kifejezetten a fogyasztók etikai és jogi védelmét tárgyalta.¹⁸ E két tudományos tanácskozás eredményessége alapozta meg, hogy létrejött e fogyasztóvédelmi kötet, amely reményeink szerint hasznos segítségként szolgál minél több Olvasó számára.

Veress Gábor a fogyasztóvédelem erkölcsi és jogi kérdéseit – a „fogyasztói társadalmat” is górcső alá véve – komplex módon, minőségügyi szemmel vizsgálja.

Fazekas Judit a magyar fogyasztóvédelmi szabályozás fejlődését – a rendszerváltás előtti helyzetre kiterjedően – napjainkig mutatja be, az új Polgári Törvénykönyvnek a – devizahiteles válság szempontjából is jelentős – tisztességtelen általános szerződési feltétellel, illetőleg a hibás teljesítéssel kapcsolatos regulációjával is foglalkozva.

Turgonyi Zoltán – mintegy előkészítve a devizahiteles válság reflexióját – arra a kérdésre adja meg a választ, hogy: „Van-e természetjog?”

Frivaldszky János a pénzügyi világválságból a klasszikus természetjogi elvek újbóli érvényesülése felé kalauzolja az Olvasót, amelynek keretében – többek között – kifejti, hogy a virtuális spekulatív értékektől vissza kell térni a klasszikus természetjogi szerződési szemlélethez és elvekhez.

Kertész Gábor ugyancsak a devizahiteles válság erkölcsi és jogi kérdéseit, például kialakulásának okait, megoldhatóságát és megelőzhetőségét tárgyalja.

Bencsik András a fogyasztóvédelem közjogi kereteit, az alkotmányi szabályozás fejlődési irányaira is kitérve ismerteti.

Pázmándi Kinga a kereskedelmi kommunikáció és a fogyasztóvédelem kapcsolatát, a fogyasztó verseny- és reklámjogi védelmét elemzi.

Filó Mihály a fogyasztók megtévesztése kapcsán a büntetőjogi jogtárgy-védelem határaitól szóló gondolatait tárja elénk.

Pintér Mónika a fogyasztóvédelem területén megjelenő ügyészi jogosítványokba, az ügyészi gyakorlatba enged betekintést.

A fogyasztók védelmének etikai megalapozásához

E bevezetés végén, a fogyasztók védelmének etikai megalapozásához az alábbiakat szeretném kiemelni.

A gazdasági termelés feladata, hogy biztosítsa az embernek mindazon javakat, amelyekre természetes igényeinek kielégítése céljából szüksége van (a túlzott fogyasztás könnyen a torkosság bűnét, a mértéktartás erényének elvesztését eredményezheti – kötelezetti oldalon is). Nem az ember – sem mint „fogyasztó”, sem mint munkát végző személy – van a gazdaságért, a termelésért, az egyre nagyobb volumenű termelésért, az egyre csábítóbb termékek előállításáért (a „fogyasztásért”), hanem fordítva: *minden az emberért van*; a gazdaság rendeltetése az egész ember és az egész emberi közösség szolgálata.¹⁹ Ez következik az ember egyedülálló méltóságából, teljes hivatásából. A gazdasági élet célja az ember, az emberiség életkörülményeinek jobbá tétele; az, hogy az ember a termelt javak felhasználásával szellemi téren is egyre jobban kiteljesítse önmagát; végső soron: a teljes és boldog tökéletességre jutás.²⁰ Így tehát a gazdasági tevékenységet – például a termék-előállítást és -forgalmazást, a szolgáltatásnyújtást – saját módszerei és „törvényei” szerint az erkölcsi rend határain belül kell végezni.²¹ Ez alapozza meg a maga teljes valóságában létező jogot, amely tehát a „fogyasztó”-t és nem a fogyasztást szolgálja, s amely ez által a kötelezett (például gyártó, forgalmazó) javára is irányul.²²

Szent II. János Pál pápa írta: „A gazdaság valójában csak az egyik összetevője és dimenziója az emberi tevékenység sokféleségének. Ha abszolúttá válik, ha az árutermelés és -fogyasztás a társadalmi életben a központi helyre kerül, és minden mástól függetlenül a társadalom egyedüli értékevé válik, akkor az okot nemcsak és nem annyira magában a gazdasági rendszerben kell keresni, hanem abban, hogy a szociális–kulturális értékrend – miután nem ismeri el az etika és a vallás jelentőségét – meggyengült, és csupán a javak termelésének és a szolgáltatásoknak tulajdonít jelentőséget.”

„[...] a gazdasági szabadság az ember szabadságának csak az egyik eleme. Amikor a gazdasági szabadság önállósodik, amikor az embert inkább a javak termelőjének és fogyasztójának tekintik, semmint személynek, aki azért termel és fogyaszt, hogy megéljen, akkor a szabadság elveszíti valós kapcsolatát az emberi személlyel, végül elidegeníti és elnyomja őt.”²³

„Az ember ma gyakran elvész az állam és a piac két pólusa között. Néha ugyanis úgy tűnik, mintha időnként csak ártermelőként és -fogyasztóként, vagy az állam közigazgatási alanyaként létezne, mintha feledésbe merülne, hogy az emberek együttélésének nem célja sem az állam, sem a piac, hanem az ember önmagában olyan páratlan értékkel bír, hogy az államnak is és a piacnak is szolgálnia kell. Az ember mindenekelőtt igazságot kereső lény, arra törekszik, hogy e szerint az igazság szerint éljen és elmélyítse azt a múlt és a jövő nemzedékével folytatott párbeszéd révén.”²⁴

Ehhez persze tisztesség, jóerkölcs, becsületesség kívántatik: jogalkotásban és a tág értelemben vett jogalkalmazásban (vagyis az üzleti életben is) egyaránt. Olyan szemléletformálásra van szükség, amely az igazságon alapul, az igazságosságban épül, és amit a szeretet éltet.²⁵ Ehhez kívánunk Mindenkinek szívből bátorságot és bölcsességet, hogy a szabadságban napról napra emberibb egyensúlyt találjon – „fogyasztó” és „kötelezett” egyaránt!

„Zsákokban ne legyen kétféle súly, egy nehezebb és egy könnyebb.
Házadban ne tarts kétféle űrmértéket, egy nagyobbat és egy kisebbet.
Hibátlan és pontos legyen a súlyod, hibátlan és pontos legyen az űrmértéked,
hogy sokáig élj azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad neked.
Mert utálat tárgya az Úr, a te Istened szemében, aki ilyet tesz, aki csal.”
(MTörv 25,13-16)

Felhasznált irodalom és források

- BÁRDOS P. – MENYHÁRD A. (2008): *Kereskedelmi jog*. Budapest. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (479) p. 37.
- FAZEKAS J. (1995): *Fogyasztói jogok – fogyasztóvédelem*. Budapest. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó (266) pp. 46-53.
- FAZEKAS J. (2007): *Fogyasztóvédelmi jog*. Budapest. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. (285) p. 19.
- FAZEKAS J. (2004): *Fogyasztóvédelmi jog*. Miskolc. Novotni Kiadó (273) pp. 11-12.
- GOJÁK J. (2000): Bevezetés a Gaudium et Spes kezdetű konstitúcióhoz, in *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai (Szent István kézikönyvek 2.)*. Budapest. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, pp. 641-642.
- LÁBADY T. (2007): A lektor előszava, in Hámori Antal, Bevezetés a fogyasztóvédelmi jogba I. A fogyasztóvédelmi jog alapjai. Budapest. Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft. (136) p. 7.
- LÁBADY T. (2015): A lektor előszava, in Hámori Antal, *Bevezetés a fogyasztóvédelmi jogba. A fogyasztók magán- és közjogi védelme*. Budapest. Budapesti Gazdasági Főiskola (152) 9.
- MISKOLCZI BODNÁR P. – SÁNDOR I. (2012): *A fogyasztóvédelmi jog európai gyökerű magyar szabályozása I*. Budapest. Patrocinium Kft. pp. 17.- 22.
- Kiv 20,15,17; Lev 19,35-36; MTörv 5,19,21; 25,13-16; Mt 16,26; 19,18; Lk 16,1-31; Jn 13,34; Kol 3,17;
- A KATOLIKUS EGYHÁZ KATEKIZMUSA (1997. augusztus 15.). A latin mintakiadás fordítása, Budapest, 2002. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 863 (fordította: Diós István; KEK) 2426. pont.
- SZENT II. JÁNOS PÁL PÁPA (1991): Centesimus annus kezdetű enciklika a szociális kérdéstről, 1991. május 1., in *Acta Apostolicae Sedis* 83 (1991) 793-867., Budapest. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 96 (fordította: Balogh Gábor, Barabás Miklós, Goják János), 39. pont].

SZENT II. JÁNOS PÁL PÁPA (1981): Laborem exercens kezdetű enciklika, 1981. szeptember 14., in *Acta Apostolicae Sedis* 73 (1981) 577-647., 6. pont; KEK 2428. pont.

II. Vatikáni Zsinat, Gaudium et Spes kezdetű lelkipásztori konstitúció az Egyház és a mai világ viszonyáról. Róma 1965. december 7., in *Acta Apostolicae Sedis* 58 (1966) pp. 1025-1115.

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) M) cikk (2) bekezdés, 1997. évi CLV. tv. 17. §, 1036/1999. (IV. 21.) Korm. hat., 1012/2003. (II. 25.) Korm. hat., 1033/2007. (V. 23.) Korm. hat., 1011/2012. (I. 23.) Korm. hat.

Hivatkozások és jegyzetek

¹ Vö. „Ne loj!” (Kiv 20,15; MTörv 5,19; Mt 19,18); „Ne kívánd el embertársad házát..., sem szarvasmarháját, sem szamarát, sem más egyebet, ami az övé.” (Kiv 20,17; ld. még MTörv 5,21); „Szeressétek egymást! Amint én szeretlek benneteket, úgy szeressétek ti is egymást.” (Jn 13,34).

² Ld. pl. Fazekas Judit, *Fogyasztóvédelmi jog*, Budapest, 2007. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. (285) 19.; Fazekas Judit, *Fogyasztóvédelmi jog*, Miskolc, 2004. Novotni Kiadó (273) 11-12.; Miskolczi Bodnár Péter – Sándor István, *A fogyasztóvédelmi jog európai gyökerű magyar szabályozása I.*, Budapest, 2012. Patrocinium Kft. 17., 22. (irodalommal). Vö. Bárdos Péter és Menyhárd Attila, *Kereskedelmi jog*, Budapest, 2008. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (479) 37. („A kereskedelmi jog fejlődésének hajnalán, a X-XI. században, amikor a technikai fejlettség és az infrastruktúra alacsony szintje a mai értelemben vett biztosítékoknak csak igen szerény arzenálját kínálta, a bizalomnak alapvető jelentősége volt. Mögötte mindig valamilyen közösség – pl. a kereskedők vagy a város közössége – morális kényszerítő ereje állt.”).

³ Ld. pl. Fazekas Judit, *Fogyasztóvédelmi jog*, Budapest, 2007. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. (285) 19-20.; Fazekas Judit, *Fogyasztói jogok – fogyasztóvédelem*, Budapest, 1995. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó (266) 46-53.; Miskolczi Bodnár Péter – Sándor István, *A fogyasztóvédelmi jog európai gyökerű magyar szabályozása I.*, Budapest, 2012. Patrocinium Kft. 18-19. (irodalommal).

⁴ Ld. Lábady Tamás, *A lektor előszava*, in Hámori Antal, *Bevezetés a fogyasztóvédelmi jogba I. A fogyasztóvédelmi jog alapjai*, Budapest, 2007. Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft. (136) 7.

⁵ Ld. Lábady Tamás, *A lektor előszava*, in Hámori Antal, *Bevezetés a fogyasztóvédelmi jogba. A fogyasztók magán- és közjogi védelme*, Budapest, 2015. Budapesti Gazdasági Főiskola (152) 9.

⁶ Ld. pl. 2/2015. (II. 2.) AB határozat, 34/2014. (XI. 14.) AB határozat, 8/2014. (III. 20.) AB határozat, 3175/2013. (X. 9.) AB határozat. A fogyasztók alkotmányjogi védelméhez ld. pl. Bencsik András, *A fogyasztók védelmének alkotmányi fundamentumairól*, in *Közjogi Szemle* 6 (2013/1) 21-31.; Bencsik András, *A fogyasztóvédelem helye, szerepe a jogállamban (A fogyasztóvédelem alkotmányos alapjai)*, in *Collega* 13 (2009/1-2) 9-12.

⁷ Ld. pl. *Polgári jog, Kötelmi jog, Első és Második Rész, Az új Ptk. magyarázata V/VI.*, Szerk. Wellmann György, Budapest, 2013. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (372); és *Polgári jog, Kötelmi jog, Harmadik, Negyedik, Ötödik és Hatodik Rész, Az új Ptk. magyarázata VI/VI.*, Szerk. Wellmann György, Budapest, 2013. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (566) vonatkozó részei. A polgári jogi fogyasztóvédelem irodalmából ld. pl. Beck Salamon, „*Nem vagyunk jogviszonyban*”, in *Jogtudományi Közlöny* 21 (1966/1-2) 12-16.; Csurgó Ottó, *A termékfelelősségi eszme térhódítása a magyar bírói gyakorlatban*, in *Jogtudományi Közlöny* 42 (1987/2) 101-102.; Eörsi Gyula, *A szerződésen kívüli felelősség és a Ptk. reformja*, in *Jogtudományi Közlöny* 27 (1972/3) 65-75.; Eörsi Gyula, *A jogi felelősség alapproblémái, A polgári jogi felelősség*, Budapest, 1961. 172., 176. (263.); Fazekas Judit, *Fogyasztóvédelmi jog*, Miskolc, 2001. Novotni Kiadó (235) 99-100., 102-103., 105-107.; Fuglinszky Ádám, *Az elektronikus kereskedelem egyes fogyasztóvédelmi kérdései a német és a magyar jogban, Az általános szerződési feltételekre, valamint a távollévők között kötött szerződésekre vonatkozó egyes szabályok összehasonlító elemzése, kitekintés az Európai Unió 2000/31/EK sz.(E-commerce) irányelvére az internetes vásárlások kapcsán*, in *Jogi Tanulmányok 2000*, Szerk. Harmath Attila, Budapest, 2000. ELTE ÁJK (371) 29-77.; Gadó Gábor, *A fogyasztói kölcsönszerződések egyoldalú módosításáról*, in *Gazdaság és Jog* 20 (2012/10) 2-7.; Harmath Attila, *Felelősség a közreműködőért*, Budapest, 1974. 126-139., 171-204.; Harmath Attila, *Szerződésszegési problémák a gazdasági döntőbizottságok gyakorlatában. A közreműködőért való felelősség*, in *Jogtudományi Közlöny* 24 (1969/12) 652-662.; Izsó Krisztina, *A termékfelelősség a deliktualis és a kontraktualis terület határán*, in *Jogi Tanulmányok 2000*, Szerk. Harmath Attila, Budapest, 2000. ELTE ÁJK (371) 79-103.; Julesz Máté, *Gondolatok a termékfelelősségről, termékszavatosságról és a környezetvédelmi magánjogról*, in *Magyar Jog* 54 (2007/1) 45-48.; Kemenes István, *A szerződésszegés szabályozása az új polgári törvénykönyvben*, in *Jogtudományi Közlöny* 69 (2014/5) 213-223.; Kemenes István, *Szavatosság és (vagy) kártérítés a szolgáltatás hibája miatt*, in *Magyar Jog* 32 (1985/1) 55-56.; Kenderes Andrea, *A 2008-as fogyasztói irányelv a hitelmegállapodásokról – ante portas*, in *Jogtudományi Közlöny* 63 (2008/11) 544-552.; Király Miklós, *Az Európai Közösségek irányelveinek hatása a szerződési jogra a fogyasztóvédelem területén*, in *Magyar Jog* 47 (2000/6) 325-338.; Lábady Tamás, *A deliktualis felelősség fontosabb változásai az új Ptk.-ban*, in *Jogtudományi Közlöny* 69 (2014/4) 169-179.; Lábady Tamás, *A termékfelelősség*

intézménye és a magyar termékfelelősségi törvény, in *Jogtudományi Közlöny* 49 (1994/3) 118-122.; Lábady Tamás, *A hibás teljesítés és a termékfelelősség összefüggéseiről*, in *Jogtudományi Közlöny* 31 (1976/12) 692-698.; Lábady Tamás, *A fogyasztóvédelmi rendszerről és a fogyasztók érdekeinek polgári jogi védelméről*, in *Magyar Jog* 23 (1976/4) 875-886.; Lábady Tamás, *A kötelelem zárt struktúrájának felbomlása a termékfelelősség jogában*, in *Jogtudományi Közlöny* 29 (1974/12) 700-707.; Lőrinczi Gyula, *Polgári jog, fogyasztóvédelem, csődjog*, in *Magyar Jog* 59 (2012/12) 717-726.; Lőrinczi Gyula, *A fogyasztói csőd és a mentesítés szabályozásának története, elmélete és gyakorlata a francia jogban*, in *Jogtudományi Közlöny* 66 (2011/4) 209-220.; Menyhárd Attila, *A tisztességtelen szerződési kikötések kontrollja az Európai Közösségek jogában*, in *Polgári Jogi Tanulmányok*, Szerk. Harmathy Attila, Budapest, 1996. ELTE ÁJK 62-84.; Miskolczi Bodnár Péter, *A szerződésen kívül okozott károkért való felelősség, mint hibás teljesítés esetén alkalmazható jogvédelmi eszköz*, in *Jogtudományi Közlöny* 44 (1989/3) 130-136.; Németh László, *Az általános szerződési feltételek és a fogyasztói szerződések érvénytelensége iránti perek tapasztalatai*, in *Gazdaság és Jog* 16 (2008/11) 15-23.; Novotni Zoltán, *A kétszemélyes relatív szerkezet szétbomlásának jelei kötelmi jogunkban*, in *Jogtudományi Közlöny* 38 (1983/11) 688-698.; Osztovits András, *A közösségi jog hatása a fogyasztói szerződések magyar szabályozására és joggyakorlatára*, in *Gazdaság és Jog* 17 (2009/12) 11-15.; Osztovits András–Virág Csaba, *Illetékességi kikötés mint tisztességtelen szerződési feltétel – kérdések és kételyek a közösségi és a magyar jog tükrében*, in *Magyar Jog* 55 (2008/8) 532-541.; *Európai fogyasztóvédelmi magánjog, Jogszabálygyűjtemény*, Szerk. Osztovits András, Budapest, 2006. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 197; Verebics János, *Szerződések az elektronikus kereskedelem körében és a fogyasztóvédelem*, in *Gazdaság és Jog* 20 (2012/12) 3-10.; Vékás Lajos, *Európai közösségi fogyasztóvédelmi magánjog*, in *Európai közösségi jogi elemek a magyar magán- és kereskedelmi jogban*, Szerk. Vékás Lajos, Budapest, 2001. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. (469) 25-96.; Vékás Lajos, *Európai fogyasztóvédelmi magánjog*, in *A Polgári Jogi Tudományos Diákkör évkönyve 1999–2000. tanév*, Szerk. Bodzási Balázs, Budapest, 2001. ELTE ÁJK, Polgári Jogi Tudományos Diákkör Egyesület (352) 325-352.; Vékás Lajos, *Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései*, Budapest, 2001. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (244) 75-86., 100-101.; Vékás Lajos, *Javaslat az általános szerződési feltételek Ptk.-beli szabályozásának kijavítására*, in *Jogtudományi Közlöny* 55 (2000/12) 485-492.; Weiss Emília, *A gyártó vállalat felelőssége a fogyasztó irányában*, in *Döntőbíráskodás* 12 (1971/3) 81-94.; Wellmann György, *A szerződés érvénytelenségének szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben*, in *Jogtudományi Közlöny* 69 (2014/2) 61-70.; Zoltán Ödön, *Termelői felelősség a hibás teljesítésért*, in *Jogtudományi Közlöny* 35 (1980/5) 291-304.; Zoványi Nikolett, *A légitársaság késésének megtérítése a nemzetközi egyezmények és az európai jog tükrében*, in *Jogtudományi Közlöny* 67 (2012/9) 339-348. A fogyasztóvédelem és a szellemi alkotások jogának kapcsolatához ld. pl. Tattay Levente, *Közvetlen fogyasztóvédelmi előírások a szellemi alkotások jogában*, in *Jogtudományi Közlöny* 60 (2005/6) 295-299.

⁸ Ld. pl. Bacher Vilmos, *A versenyjog és az összehasonlító reklám*, in *Gazdaság és Jog* 6 (1998/6) 3-10.; Bacher Vilmos, *Bírói gyakorlat a tisztességtelen verseny köréből*, in *Jogtudományi Közlöny* 51 (1996/11) 462-471.; Balogh Virág, Nagy Csongor István, Pázmándi Kinga, Verebics János, Zavodnyik József, *Magyar versenyjog*, Szerk. Pázmándi Kinga, Budapest, 2012. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 365; Balogh Virág, Kaszainé Mezey Katalin, Pázmándi Kinga, Zavodnyik József, *Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog*, Szerk. Pázmándi Kinga, Budapest, 2010. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 345; Boytha Györgyné, *A versenyfelügyeleti eljárás – A Gazdasági Versenyhivatal*, in *Magyar Közigazgatási Jog, Különös rész európai uniós kitekintéssel*, Szerk. Ficzer Lajos–Forgács Imre, Budapest, 2001. Osiris Kiadó 74-95. (és ua. 1999. 42-61.); Csécsy György–Pribula László, *A reklám fogalmi meghatározásának szempontjai, egyes reklámtípusok megjelenése a jogi szabályozásban*, in *Magyar Jog* 57 (2010/5) 257-264.; Pribula László, *A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat és a reklám – a szabályozási koncepció megváltozása*, in *Jogtudományi Közlöny* 64 (2009/5) 229-233.; Pribula László, *A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat és a reklám – a szabályozási koncepció megváltozása*, in *Gazdaság és Jog* 17 (2009/4) 7-11.; Pribula László, *A burkolt reklám*, in *Jogtudományi Közlöny* 63 (2008/4) 196-201.; Pribula László, *A reklámtévkénységek büntetőjogi összefüggései*, in *Jogtudományi Közlöny* 61 (2006/12) 477-483.; Pribula László, *A reklám mint a szerződéskötéshez vezető út speciális esete*, in *Jogtudományi Közlöny* 60 (2005/6) 251-256.; Traub, Fritz, *A fogyasztó fogalma a versenyjogban. Jogösszehasonlító áttekintés*, in *Versenyismeret* (1995) XLIII. (október-november) 70-103. (fordította: Pappné Ritter Jolán); Vida Sándor, *A fogyasztó versenyjogi védelme a megtévesztéssel szemben*, in *Magyar Jog* 47 (2000/11) 661-666.; *Tisztességtelen verseny – fogyasztóvédelem*, Szerk. Vörös Imre, Budapest, 2007. MTA Jogtudományi Intézet 401; Vörös Imre, *Reklámszabályok a versenyjogban*, in *Jogtudományi Közlöny* 52 (1997/11) 453-468.; Whish, Richard, *Versenyjog*, Budapest, 2010. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 1003 (fordítók: Hörömpöli-Tóth Levente, Nagy Csongor István, Szilágyi Pál); Zavodnyik József, *Az általános szerződési feltételek és a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok*, in *Versenyjogi* 9 (2013/2) 34-53.; Zavodnyik József, *Értelem és érzelem. A kereskedelmi gyakorlatokkal megcélzott fogyasztó*, in *Gazdaság és Jog* 18 (2010/7-8) 10-20.

⁹ Ld. pl. *Fogyasztóvédelem*, Szerk. Bíró Virág és Kreiss Rita, Budapest, 2000. BME–FVF 120 (2003. 198); Fazekas Judit–Gyarmati András, *Fogyasztóvédelem*, in *Magyar közigazgatási jog, Különös rész európai uniós kitekintéssel*, Szerk. Ficzer Lajos–Forgács Imre, Budapest, 2001. Osiris Kiadó 105-109.; Ficzer Lajos, *Közigazgatás és gazdaság*, in *Magyar Államigazgatási Jog, Különös rész*, Szerk. Ficzer Lajos, Budapest, 1995. VERZÁL Lap- és Könyvkiadó 7-15.; Molnár Miklós, *Az iparigazgatás joga*, in uo. 18., 21-22.; Nagy Marianna, *A belkereskedelmi igazgatás joga*, in uo. 31-40.; Hámori Antal, *A vendéglátó üzletek kategóriába sorolásának jogi szabályozása*, in *Magyar Jog* 57 (2010/3) 164-171.; Hámori Antal, *A szálláshely osztályba, a vendéglátó üzlet kategóriába sorolása bejelentésének jogi természet-*

téről, in *Magyar Jog* 55 (2008a/6) 423-428.; Hámori Antal, *A vendéglátás fogyasztóvédelmi jogi szabályozása*, Budapest, 2003. Label Kereskedelmi, Szolgáltató és Kiadói Kft. (328) 70-83., 130-136., 201-217.; Lontai Endre, *Polgári jog, A szellemi alkotások joga (Szerzői jog és iparjogvédelem)*, Budapest, ¹¹1994. Nemzeti Tankönyvkiadó 229-231.

¹⁰ Ld. pl. Bisztriczki László, Kántás Péter, *Az új szabálysértési törvény magyarázata, Gyakorlati kérdések és válaszok a szabálysértési jog köréből*, Budapest, 2012. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (672) 452-455., 491-498., 526-536., 562-566., 608-624., 639-642.; Belovics Ervin, Molnár Gábor Miklós, Sinku Pál, *Büntetőjog II. Különös Rész, A 2012. évi C. törvény alapján*, Budapest, ²2013. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (894) 158-162., 164-166., 596-597., 685-689., 702-711., 783-785., 792-805., 811-826., 837-878.; Karsai Krisztina, *Fogyasztóvédelem és büntetőjog*, Budapest, 2011. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 274; Karsai Krisztina, *A büntetőjogi jogtárgyak a hamis áruk elleni küzdelemben*, in *Magyar Jog* 57 (2010/12) 720-726.; Karsai Krisztina, *A büntetőjogi fogyasztóvédelem egyes általános kérdéseiről*, in *Jogtudományi Közlöny* 63 (2008/7-8) 333-340.

¹¹ Az elnevezéshez ld. KECSKÉS László, *EU-jog és jogharmonizáció*, Budapest, ²2005. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (952) 74-78.

¹² Ld. 129a. cikk (1)-(3) bek.

¹³ Ld. 153. cikk (1)-(5) bek. A fogyasztóvédelmi jog külföldi, közösségi és hazai fejlődéstörténetéhez ld. pl. Bártfai Judit, Cseke Dóra, Kertész Ágnes, Németh Anita, Wallacher Lajos, *Szerződési jog – fogyasztóvédelem*, Szerk. Sáriné Simkó Ágnes, Budapest, 2000. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 18-36.; Fazekas Judit, *Fogyasztóvédelmi jog*, Budapest, 2007. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. 19-62.; Fazekas Judit, *Fogyasztóvédelmi jog*, Miskolc, 2004. Novotni Kiadó 11-40. (a fogyasztóvédelem gazdasági alapjaihoz ld. uo. 62-68. és 41-52.); Hámori Antal, *A közösségi fogyasztóvédelmi politika és jog fejlődése*, in *Agora* (2008) (2) 39-54.; Jeney Petra, *Fogyasztóvédelmi politika, in Bevezetés az Európai Unió politikáiba*, Szerk. Kende Tamás–Szücs Tamás, Budapest, 2005. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 655-698.; Jeney Petra, *Fogyasztóvédelmi politika*, in *Az Európai Unió politikái*, Szerk. Kende Tamás–Szücs Tamás, Budapest, 2002. Osiris Kiadó 213-251.; Lattmann Tamás, *Fogyasztóvédelmi politika*, in *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*, Szerk. Kende Tamás–Szücs Tamás, Budapest, 2011. CompLex Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. (1188) 535-585.; Miskolczi Bodnár Péter – Sándor István, *A fogyasztóvédelmi jog európai gyökerű magyar szabályozása I.* Budapest, 2012. Patrocinium Kft. 17-27.; Szolnoki-Nagy Rita, *Fogyasztóvédelem az Európai Unióban*, in *Európai Tükör* 19 (2014/2) 143-160.; valamint Czuczai Jenő, *Korreferátum a fogyasztóvédelem témájában Gyarmati András előadásához („A Ptk. újabb módosítása az európai jogharmonizáció tükrében”)*, in *Magyar Jogászegylet Tizedik Jogász Vándorgyűlés (Sopron)*, Budapest, 1997. (71-86.) 71-77. (a fogyasztóvédelem területét érintő magyar jogi környezet – Czuczai Jenő 1997-ben mondott szavai szerint – egy nehezen áttekinthető, igen heterogén és szabályozási dimenziójában is indokolatlanul sok síkú képet mutat, – vö. uo. 85.). A fogyasztóvédelem és a nemzetközi magánjog kapcsolatához ld. pl. Burián László, *A fogyasztóvédelem az új nemzetközi magánjogi szerződési szabályok tükrében*, in *Magyar Jog* 46 (1999/1) 16-23.; Burián László, *Fogyasztóvédelem és nemzetközi magánjog*, in *Jogtudományi Közlöny* 49 (1994/8-9) 307-313.

¹⁴ Vö. a téma szempontjából szükségképpen kapcsolódó, a Polgári jog címet viselő 17. fejezet. Ld. EU Bizottsága előterjesztése „A Közép- és Kelet-Európa társult országainak felkészülése az Európa Unió egységes belső piacába történő integrációra” címmel; Brüsszel, 1995. május 3. [COM(95) 163]; elfogadta: a Cannes-i tanácsi ülés 1995. június 26-án.

¹⁵ Az 1999-2002. közötti időszak középtávú fogyasztóvédelmi politikájának a felsőoktatásra vonatkozó célja szempontjából ld. Agg Géza, *Általános helyzetkép a fogyasztóvédelmi oktatásról*, in *Konferencia a fogyasztóvédelmi ismeretek oktatásáról* (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Budapest, 2001. május 18.), Budapest, 2001. Oktatási Minisztérium – Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség 6-9. (és melléklet); Hámori Antal, *Fogyasztóvédelmi jogi oktatás a Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskolai Karán*, in *Konferencia a fogyasztóvédelmi ismeretek oktatásáról (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Budapest, 2001. május 18.)*, Budapest, 2001. Oktatási Minisztérium – Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség 23-26.; Hámori Antal, *Fogyasztóvédelmi jogi oktatás a Budapesti Gazdasági Főiskolán*, in *Fogyasztóvédelem* 3 (2001/8-9) 17.; továbbá Buzás Gizella–Hámori Antal, *Fogyasztóvédelmi oktatás és nevelés*, in *Fogyasztóvédelmi Szemle* 2 (2005/2) 41-45. Figyelemre méltó, hogy 2011. május 31-én a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen „A fogyasztóvédelem helye a hazai felsőoktatásban” címmel ismét tudományos konferenciát rendeztek.

¹⁶ Ld. Hámori Antal, *A vendéglátás fogyasztóvédelmi jogi szabályozása*, Budapest, 2003. Label Kereskedelmi, Szolgáltató és Kiadói Kft. (328).

¹⁷ Ld. Hámori Antal, *Bevezetés a fogyasztóvédelmi jogba I. A fogyasztóvédelmi jog alapjai*, Budapest, 2007. Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft. (136); Hámori Antal, *Bevezetés a fogyasztóvédelmi jogba. A fogyasztók magán- és közjogi védelme*, Budapest, 2015. Budapesti Gazdasági Főiskola (152).

¹⁸ Ld. Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály Tudományos Műhelye Multidiszciplináris kihívások – sokszínű válaszok 4. és 5. című Közgazdasági és Társadalomtudományi Szimpóziumának Erkölcs- és Jogtudományi Szekciója, Budapest, 2014. május 5. és 2014. október 28.

¹⁹ Ld. *A Katolikus Egyház Katekizmusa* (1997. augusztus 15.), A latin mintakiadás fordítása, Budapest, 2002. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 863 (fordította: Diós István; KEK) 2426. pont. Vö. Szent II. János

Pál pápa, *Laborem exercens* kezdetű enciklika, 1981. szeptember 14., in *Acta Apostolicae Sedis* 73 (1981) 577-647., 6. pont; KEK 2428. pont.

²⁰ Ld. Góják János, *Bevezetés a Gaudium et Spes kezdetű konstitúcióhoz*, in *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* (Szent István kézikönyvek 2.), Budapest, 2000. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 641-642. Vö. II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et Spes kezdetű lekipásztori konstitúció az Egyház és a mai világ viszonyáról*, Róma 1965. december 7., in *Acta Apostolicae Sedis* 58 (1966) 1025-1115. (GS), 63-64. pont.

²¹ Ld. GS 64. pont, KEK 2426. pont. Vö. Mt 16,26 („Mi haszna van az embernek, ha az egész világot megszerzi is, de lelke kárát vallja? Mit is adhatna az ember cserébe a lelkéért?”); Lk 16,1-31; Kol 3,17.

²² Ld. Szent II. János Pál pápa, *Centesimus annus kezdetű enciklika a szociális kérdésről*, 1991. május 1., in *Acta Apostolicae Sedis* 83 (1991) 793-867., Budapest, 1991. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 96 (fordította: Balogh Gábor, Barabás Miklós, Góják János), 39. pont.

²³ Ld. uo.

²⁴ Ld. uo. 49. pont.

²⁵ Vö. GS 26. pont; vö. uo. 63. pont.